

MILOŠ TRAPL JAKO HISTORIK ČESKÉHO POLITICKÉHO KATOLICISMU. PŘÍSPĚVEK VĚNOVANÝ JEHO VÝZNAMNÉMU ŽIVOTNÍMU JUBILEU

Pavel Marek

Přiznám se, že nad výzvou napsat článek při příležitosti 80. narozenin prof. Miloše Trapla, jsem vůbec neváhal. Nejen proto, že ji považuji za čest pro svou osobu, ale současně jsem dostal prostor pro to, abych se mohl jako blízký pozorovatel vyslovit k některým oblastem jeho pracovního úsilí v uplynulých deseti letech: scházeli jsme se nejen nad problémy vyplývajícími z řešení společné problematiky českého politického katolicismu, ale shodou okolností nakonec neformálně i ve společné kanceláři, v níž mně přenechal svůj pracovní stůl... Obtížnost tohoto úkolu jsem si však zpětně plně uvědomil až v okamžiku, kdy jsem zasedl za jeho pracovní desku a začal do „laptopu“ ťukat písmenka, slova a věty, které mají zhmotnit dobrý úmysl do reality eseje. Vše podstatné, co chtěl jubilant ze svého života veřejnosti světit, je už napsáno a řečeno v jeho nedávno vydaných pamětech, příznačně nazvaných *Můj život s historií*.¹ Životní dráhu vědce, historika, autora a spoluautora několika desítek monografií a stovek studií, článků, recenzí a zamyšlení, vysokoškolského pedagoga, kolegy, spolupracovníka a přítele, hodnotili už moji erudovaní a věci znalí předchůdci při různých, zejména slavnostních příležitostech.² Můžeme k tomu dodat ještě něco nového nebo podstatného?

¹ TRAPL, Miloš: *Můj život s historií*. Olomouc 2014.

² SKUTIL, Jan: *K životnímu jubileu doc. dr. Miloše Trapla*, CSc. Vlastivědný věstník moravský (dále jen VVM), 47, 1995, č. 1, s. 84; SPURNÝ, František: *K šedesátinám doc. dr. Miloše Trapla*, CSc. Severní Morava. Vlastivědný sborník, 39, 1995, sv. 69, s. 75–76; Miloš Trapl. In: PÁNEK, Jaroslav – VOREL, Petr: Lexikon současných českých historiků. Praha 1999, s. 316; BARTEČEK, Ivo: *Pan profesor Milošek Trapl jubilující (1935)*. Střední Morava, 10, 2004, č. 19, s. 174; Týž: *Životní jubileum pana profesora Miloše Trapla (1935)*. VVM, 56, 2004, č. 4, s. 416; KOUŘIL, Miloš: *K jubileu profesora Miloše Trapla*. Jižní Morava. Vlastivědný sborník, 48, 2004, sv. 43, s. 391–392; MAREK, Pavel: *Životní jubileum prof. PhDr. Miloše Trapla*, CSc. Časopis Matice moravské (dále jen ČMM), 123, 2004, č. 2, s. 603–606; VACULÍK, Jaroslav: *Přední český historik sedmdesátiletý*. In: Sborník prací Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity, řada společenských věd, č. 20. Brno, Masarykova univerzita 2004, s. 177; BARTOŠ, Josef: *Historik Miloš Trapl. (Z nadsledu i osobně)*. In: MALÍŘ, Jiří – MAREK, Pavel (eds.): Andros Probabilis. Sborník prací přátel a spolupracovníků historika prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., k jeho 70. narozeninám. Brno–Olomouc 2005, s. 17–26; MAREK, Pavel: *Životní jubileum prof. PhDr. Miloše Trapla*, CSc. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Politologica

Prof. PhDr. Miloš Trapl, CSc., se narodil 15. ledna 1935 v Hustopečích, v malém městečku v břeclavském okrese, třicet kilometrů jižně od Brna, v rodině středoškolského profesora a později jednoho ze spoluzakladatelů obnovené Univerzity Palackého v Olomouci, významného českého sociologa a historika prof. PhDr. Miloslava Trapla (1899–1979). Nemůže být pochyb o tom, že díky fenoménu dědičnosti dostal do vínku dobrý vklad v podobě předpokladů pro intelektuální práci, a současně vyrůstal v kultivovaném a všestranně podnětném prostředí, jež v něm třeba nevědomky probouzelo zájem o záležitosti duchovního rázu, v prvé řadě o dějiny, minulost, ale pochopitelně i současnost lidstva a národa. Zde získal trvalou touhu po čtení a literatuře, po osobním rozvoji a tvorbě, zde se naučil vážit si vzdělání jako nepomíjivé hodnoty trvalé ceny, zde se mu do podvědomí vtiskl vzor otce jako člověka, učitele a vědce, který ho celoživotně ovlivnil a ovlivňuje dosud. Na tomto konstatování nic nemění fakt, že dnes, s odstupem doby, syn vidí svého otce s kritickým nadhledem a do jisté míry se vůči němu i vymezuje. Už to, že se k jeho životu a dílu na různých místech a v průběhu let vrací,³ je důkazem úcty a přiznáním inspirativnosti pro sebe sama. V jeho slovech vždy najdete, třeba skrývaný a ne plně vyjádřený, tón laskavého přístupu

4. Olomouc 2005, s. 261–272; BUREŠOVÁ, Jana: 75 let prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc. *Místo dějin Československé strany lidové v jeho badatelském úsilí*. In: MAREK, Pavel (ed.): „Bílá místa“ v dějinách Československé strany lidové. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference k 90. výročí založení strany (1919–2009). Olomouc 2009, s. 7–9; Táž: *Životní jubileum prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc.* Historica Olomucensia, 38–2010, Sborník prací historických, 26, s. 115–117; Prof. PhDr. Miloš Trapl, CSc. *Osobnosti Olomouckého Kraje 2011* [videozáznam]. [Olomouc]: Agentura Lafayette 2011. DVD-video; *Miloš Trapl*. In: Lexikon českých historiků 2010. Ostrava 2012, s. 552; MAREK, Pavel: 80 let profesora Miloše Trapla. ČMM, 133, 2014, č. 2, s. 542–545; KUBÍČEK, Jaromír: *Univerzitní profesor Miloš Trapl a moravská vlastivěda*. Vlastivědný věstník moravský, 66, 2014, č. 4, s. 415–416; PAPAŽÍK, David: *Rozhovor s profesorem Milošem Traplem: „Působení na univerzitě je dnes svobodnější“*. Kulturní dějiny, 5, 2014, č. 2, s. 252–259; MAREK, Pavel a kol.: *Historik a jeho dílo. Kniha věnovaná 80. výročí narození prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc.* (dále jen *Historik a jeho dílo*). Olomouc 2015; Táž: *Významné životní jubileum prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc.* In: TRAPL, Miloš: *Učitelé – kolegové – přátelé*. Olomouc 2015, s. 3–5.

³ Jen namátkou vybírám: v roce 1999 upravil a díky filozofické fakultě editoval rukopis otcovy práce o Františku Matouši Klácelovi, kterou prof. Miloslav Traplovi nakladatelství v roce 1975 odmítlo vydat. Byla inspirována 100. výročí narození prof. Miloslava Trapla, kdy se konala rovněž konference katedry historie k tomuto jubileu. Srov. TRAPL, Miloslav: *František Matouš Klácel. Život a dílo*. Olomouc 1999. Otcovy zásluhy o Klácela Miloš Trapl zdůraznil v roce 2008 i na konferenci o tomto knězi v České Třebové při příležitosti připomínky 200. výročí jeho narození. Na několika místech se vyslovil k otcově vědecké práci, jako např. na Masarykovské konferenci v Hodoníně na téma Masarykova sociologie v interpretaci Miloslava Trapla (vyšlo tiskem v Hodoníně v roce 1994), v prvním svazku Historiografie Moravy a Slezska, ve sborníku o zakladatelích Univerzity Palackého atd. Zájemce najde tyto a další příspěvky v bibliografii publikovaných prací Miloše Trapla.

a vděku. Neviditelná postava tatínka působí jako odraz v zrcadle, který říká, jakým chci být, co nechci a čeho se vystříhám. Naši rodiče to s námi myslí vždy a přirozeně dobře, jen nás chtějí trochu přizpůsobit obrazu svému...

Léta dětství a dospívání Miloš Trapl prožíval v Brně, kam se rodina pocházející původně z Boskovic,⁴ přestěhovala v roce 1936 za otcem, který tu získal po absolvování Filozofické fakulty Karlovy univerzity v Praze a učitelských místech v Břeclavi, Nových Zámcích, Jevíčku a Hustopečích nové zaměstnání na třetím reálném gymnáziu. Zde prošel s výborným prospěchem nejen obecnou školou, ale po válce také gymnáziem (s administrativní oklikou přes měšťanku díky jedné z tak častých a vždy tápajících našich školských reforem) a v roce 1953 se mohl pochlubit maturitním vysvědčením. Složení zkoušky dospělosti je pro každého rozloučením s dětstvím a současně startem do nové životní etapy. V tomto případě se však radost snoubila i s trochou smutku. Mladému muži se sice otevřela cesta za vysokoškolským vzděláním, ale „velkoměstské“ Brno se všemi kamarády a milovanými místy musel opustit a s celou rodinou se bez velkého nadšení přesunul do neznámé Olomouce. K městu svého mládí si však dodnes udržel vřelý vztah a během doby ho mohl nejen dále pěstovat a rozvíjet díky soukromým a později pracovním cestám do archivů, na konference, jednání a schůze, ale především na dnešní Masarykovu univerzitu, k níž se hlásí jako k místu, kde se habilitoval (1976)⁵ a získal titul univerzitního profesora (2007).⁶ Brno je bránou k jižní Moravě a k tomuto regionu si Miloš Trapl vybudoval celoživotní, živý poměr, proto sem vždy rád jezdil a vytvořil si četné pracovní i přátelské vztahy, které dodnes pěstuje a stále využívá ku prospěchu svému i tohoto přírodně bohatého a historicky zajímavého kraje. Nepochybně ne náhodou je od roku 2013 čestným občanem rodného města Hustopečí, po boku dalších významných místních historiků JUDr. Johanna Wolfganga Brügela (1905–1986) a prof. Dr. Franze Machilka (nar. 1934), dříve působícího na univerzitě v německém Bambergu.

Většinou se nezamílujeme hned na první pohled, ale až během času, kdy svého partnera poznáme blíže. Tak je tomu přeneseně i v případě vztahu Miloše Trapla k Olomouci. Ne Brno, ale právě toto srdce Hané se stalo jeho skutečným domovem, s nímž spojil vlastně celý svůj tvůrčí život a historické

⁴ Srov. TRAPL, Miloš: *Učitelské působení rodiny Traplů na Boskovicku a na Blanensku*. In: KOUŘIL, František (ed.): *Sborník přednášek z 20. vlastivědné konference ve Velkých Opatovicích 3. 12. 1992*. Brno 1993, s. 29–36.

⁵ Habilitace se konala před Vědeckou radou filozofické fakulty na podzim 1976 a jmenování bylo v roce 1977.

⁶ Řízení se uskutečnilo v Brně v roce 1996 a jmenování proběhlo s oficiálním předáním diplomu v pražském Karolinu na jaře 1997.

dílo. Zde nejen vystudoval češtinu a dějepis na fakultě společenských věd Vysoké školy pedagogické (opět ta školská reforma! – tentokrát rušící a nahrazující filozofické fakulty), ale zakotvil tu i profesně, nejprve od roku 1957 na archivním oddělení Krajské správy ministerstva vnitra jako referent pro evidenci archivních fondů a skartaci, od roku 1960 v Krajském vlastivědném středisku (ústavu-muzeu) jako odborný pracovník pro období kapitalismu a socialismu a od roku 1964 už natrvalo na Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého, a také privátně – 23. října 1965 se olomoucká radnice stala místem jeho sňatku (prvního a také posledního) a tento úřad ho registroval jako občana se stálým bydlištěm v místě a jako hlavu rodiny starající se postupně o tři dcery. Miloš Trapl s tímto městem rychle srostl, nabídlo mu téměř vše nutné k uspokojení jeho základních životních potřeb, a proto mu mohl také splácet jak věrností, tak prací v jeho prospěch a rozvoj zejména ve školské a kulturní oblasti, především však svým historickým bádáním, jež pochopitelně zahrnovalo i místní historii – zmíníme reprezentativně jen jeho podstatný podíl na všech posledních verzích dějin města Olomouce (1972, 2002, 2009). Proto dnes plným právem patří mezi významné osobnosti města, což nakonec formálně vyjadřuje i jeho vyznamenání držitele Ceny města Olomouce (2005).

Olomouckými bytostnými „raisons d'être“ však Miloši Traplovi byla Univerzita Palackého, na níž kromě let studia prožil do oslav svých 80. narozenin (protože přes oficiálně emeritní statut toto soužití pokračovalo a pokračuje dosud) půl století pracovního působení. Instituce tuto skutečnost ocenila už v roce 2000 udělením Zlaté medaile UP. Obecně je známo, že na katedru historie nastoupil v souvislosti s rozvíjením činnosti Kabinetu regionálních dějin (založen 1962), který měl úkol zpracovat historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960; pravidelně sem však začal docházet (ač kontakt s katedrou neztratil nikdy) už dva roky předtím jako externí aspirant prof. PhDr. Ladislava Hosáka (1898–1972). Určitě tehdy netušil, že se k tématu kandidátské práce, kterým bylo vystěhovalectví z Moravy po roce 1848, v praxi nakonec nenaplněnému, vrátí oklikou po třiceti letech v modifikované podobě studia československého exilu po roce 1948,⁷ a že mu osud uloží monumentální dílo, jakým sedmnáctisvazkový⁸ Historický místopis nepochybně je, završit.⁹ Práce na místopisu se stala vlastně odrazovým můstkem

⁷ KONEČNÝ, Karel: *Miloš Trapl jako historik československého exilu*. In: MAREK, Pavel a kol.: *Historik a jeho dílo*, s. 41–48.

⁸ Místopis zahrnuje 16 svazků a svazek úvodní. Patnáct z nich je společným dílem trojice Josef Bartoš, Jindřich Schulz a Miloš Trapl.

⁹ PAPAJÍK, David: *Miloš Trapl a Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960*. In: MAREK, Pavel a kol.: *Historik a jeho dílo*, s. 29–40.

pro vědeckou kariéru Miloše Trapla. Na nové pracoviště přišel dobře orientován předchozí průpravou ve sféře archivnictví a muzejnictví a příprava prvních svazků místopisu, vyžadujícího pro zvládnutí úkolu vedle erudice nejen autorskou píli, ale i kooperaci se spolupracovníky z jiných mimouniverzitních institucí a organizací, vyústila v rozvíjení četných pracovních a posléze díky jeho šťastné povaze extroverta přátelských kontaktů na širší bázi historiků, archivářů a vlastivědných pracovníků na celé Moravě. Zde je třeba hledat také jeden z faktorů vysvětlujících Traplův autorský podíl na dějinách větších i menších moravských měst a vesnic, který díky jeho rozhledu a zkušenostem přerůstal do účasti na celkové koncepci těchto regionálních monografií, ale také na jejich obhájení před komunistickými ideology a vydání, což nebylo vždy jednoduché.

Přestože práce na historickém místopisu jako hlavním vědecko-výzkumném úkolu na pracovišti Miloše Trapla z tematického hlediska orientovala na regionální dějiny a práci Kabinetu regionálních dějin ve svém celku je nutno hodnotit a vnímat jako jednu z etap (fází, epizod) rozvoje tohoto historického oboru na cestách vytyčených např. J. V. Šimákem, F. Roubíkem nebo L. Hosákem aj., jeho zájem vždy přesahoval tuto hranici a směřoval k reflexi témat celonárodního dosahu. Nepochybně se na tom podílelo i jeho zapojení do výuky na katedře, které dovršovalo a upevňovalo jeho přechod od původního zájmu o raný novověk k profilaci historika novodobých dějin se speciálním zaměřením na 20. století, případně dějiny první Československé republiky v širším evropském kontextu. Zde spočívalo také těžiště Traplova působení jako vysokoškolského pedagoga, které zahrnovalo nejen vedení přednášek a seminářů, ale také diplomových a disertačních prací, jejichž prostřednictvím ovlivnil nejméně dvě generace mladých adeptů historie směřujících do škol a na specializovaná pracoviště věnující se zkoumání dějin; vytvoření přehledu této historické „školy“ Miloše Trapla by bylo určitě zajímavým počinem. A není vůbec náhodné, že právě jeho žáci, bývalí studenti, zaujmají přední místo mezi organizátory akcí, na nichž někdejší dlouholetý zástupce vedoucího katedry historie a na přechodnou dobu i její vedoucí, dnešní jubilant přednesl kolem 550 přednášek na různá historická témata, především z dějin první Československé republiky, Československé strany lidové, života a díla T. G. Masaryka atd. Je sice pravda, že přednášková činnost na širokém teritoriu „od Šumavy k Tatrám“ ho odváděla od vědecké práce, na druhé straně popularizaci historie považuje za vzdělávací a osvětovou práci zaměřenou na okruh širší veřejnosti, a proto přijímá pozvání na tato setkání rád a nezbytné cestování nevnímá jako nějakou oběť.

Reflexe titulů prací prof. Miloše Trapla napsaných od roku 1958, kdy vyšla jeho první vědecká studie, do současnosti mě vede k přesvědčení, že do let „sametové revoluce“, přes všechny předpoklady, okolnosti, peripetie a funkcionářské epizody, o nichž se ostatně otevřeně zmiňuje ve své knize memoárů, přece jenom žil v jistém sevření – režimním i tvůrčím v podobě metodologických schémat marxistické historiografie. Musel je respektovat, pokud chtěl publikovat a trvale zůstat na prestižním a pečlivě sledovaném historickém pracovišti. Byl si toho vědom a této touze musel zaplatit jistou daň. Osobně věřím jeho slovům o vnitřním boji a řešení složitých dilemat, zvláště pokud byl konfrontován s objektivními poznatky, jež získával jako historik českého politického katolicismu. Myslím, že bychom pro existenci duchovního zápasu našli i průkazné indicie. Právě reflexe jeho bibliografie po roce 1990 přesvědčivě hovoří o novém impulzu, o obrodě tvůrčích sil, o jakémisi vysvobození, které provází Traplovu práci historika a pedagoga v posledních pětadvaceti letech. Relativně úsporný počet publikovaných položek (zdá se mně, že také vědomý a úmyslný) je vystřídán jejich kvantitativním nárůstem. Jsme svědky snahy vyrovnat se s minulostí a vynucené úlitby režimnímu tlaku opravit a uvést do souladu s objektivní pravdou. Mnohé bylo nepochybně ovlivněno věkem a životními zkušenostmi, ale tezi o kvalitativních posunech snad nepřesvědčivěji dokazuje fakt, že ve věku, kdy mnozí odcházejí do důchodu, se Miloš Trapl jako historik pouští do zkoumání fenoménu československého exilu po roce 1948 a rychle se v této oblasti stává jednou z vůdčích postav české historiografie nejen tím, že se ujal vedení Centra československých exilových studií na Katedře historie FF UP v Olomouci, ale zasahoval a zasahuje do oboru také svou tvůrčí prací v rovině teorie a publikováním výsledků vlastního badatelského úsilí v domácích a zahraničních archivech.

Troufám si tvrdit a odhadnout, že trvalé místo v českém dějepisectví si prof. Miloš Trapl zajistil jako historik českého politického katolicismu, především svými pracemi o dějinách Československé strany lidové v letech první republiky. Počátky badatelského úsilí v této oblasti se váží s obdobím na samotném počátku šedesátých let 20. století. V dobových kontextech se jednalo svým způsobem přinejmenším o odvážný krok bez ohledu na to, jakou pověst si toto desetiletí v obecném povědomí vysloužilo. Jen namátkou připomeňme, že právě tehdy vyšly „klasické“ marxistické práce o dějinách katolicismu v moderní době, obsahující i interpretaci jeho politizující složky, jakými byly sborníky Církve v našich dějinách (1960) a Náboženství – církev – klerikalismus a naše dějiny (1962) – i ony si jen s obtížemi hledaly cestu k vydání. Za mnohé hovoří i fakt, že první tištěná práce Miloše Trapla

reflektující toto téma vyšla až v roce 1967, a to ještě při vší účtě v časopisu PhDr. Miloše Čermáka, CSc., Střední Morava, tedy v regionu. Nepochybně se nabízela jednodušší cesta k prosazení, kterou představovalo soustředění se jen na dějiny strany vládnoucí. Volbu badatelského zaměření bych současně označil i za překvapivou, pokud vezmeme v úvahu Traplovo rodinné zázemí a fakt, že byl v kategorii lidí, jak se tehdy říkalo, s „kádrovými předpoklady“. Odpoutal se od dobového a diktovaného ideologického pohledu na fenomén politického katolicismu a přistoupil k němu jako k historickému tématu, jež v sobě skrývalo nepochybný potencionál stavem svého nedostatečného a zkresleného zpracování.

Nahlédneme-li do historiografie českého politického katolicismu,¹⁰ zjistíme, že za Traplovy předchůdce ve zpracování dějin ČSL lze snad označit (ve výběru) Josefa Doležala, Jana Dostálka, Alfreda Fuchse, Ferdinanda Peroutku, Václava Myslivce a Bohumíra Bunžu, ale v těchto případech se jedná o žurnalisty nebo funkcionáře strany, kteří se zabývali vybranými časovými úseky z její historie, příp. dílčími tématy. Miloši Traplovi náleží prvenství v moderním vědeckém zpracování dějin ČSL v letech první Československé republiky.¹¹ Domnívám se, že důležitější než tato priorita je jeho pojetí, interpretace dějin strany v rámci prvorepublikového politického katolicismu a národních dějin, neboť jeho výklad obstál dodneska a přebírají ho další historikové a rozvíjejí jej, aniž bychom našli vážnější pokusy o zásadně jiné hodnocení pozice, role a významu této strany v prvorepublikovém politickém systému, resp. v dějinách Československa do roku 1938. V roce 1966 Traplovy dějiny ČSL na Moravě zhodnotila komise pro obhajoby kandidátských disertačních prací udělením titulu kandidáta historických věd (CSc.) jejímu autorovi, který obdržel současně titul PhDr. Jiné ocenění získal v souvislosti s druhou stěžejní prací o politickém katolicismu a dějinách ČSL v letech 1918–1938, za něž považujeme její vydání v roce 1995 v anglickém překladu

¹⁰ Reflektujeme jen práce vydané tiskem. K historiografii českého politického katolicismu srov. studie obsažené ve sborníku z mezinárodní vědecké konference *Církev 19. a 20. století ve slovenské a české historiografii* editorů Pavla Máčaly, Pavla Marka a Jiřího Hanuše (Brno 2010) a v monografii TRAPL, Miloš – KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel: *Politik dobré vůle. Život a dílo msgr. Jana Šrámka*. Praha 2013, s. 402–414.

¹¹ V první fázi Miloš Trapl publikoval dějiny ČSL na Moravě (srov. TRAPL, Miloš: *Politika českého katolicismu na Moravě 1918–1938*. Praha 1968. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philosophica, 49, Historica, 13) a ve druhé stranu zachytil v jejím působení na celém území tehdejší ČSR (srov. TRAPL, Miloš: *Politický katolicismus a Československá strana lidová v Československu v letech 1918–1938*. Praha 1990.

v USA;¹² pro nečesky mluvící svět je jedním z mála zdrojů informací o tomto tématu.

Miloš Trapl se dějinám českého politického katolicismu nevěnoval pouze ve zmíněných monografiích, které jsou syntézou poznatků. Vedle toho průběžně vznikaly analytické studie publikované v časopisech a ve sbornících. Cenné je zejména prohloubení pohledu na vzájemné vztahy na jedné straně mezi českým a na druhé straně slovenským a německým politickým katolicismem. Objevná pro české prostředí byla evokace aktivit českého politického v exilu po únoru 1948. Vedle rozšíření teritoriálního záběru dělal také sondy do látky přesahující časové období první republiky. Před rok 1918 ho vedla logika věci, snaha ukázat genezi prvorepublikového katolicismu navazujícího zejména na křesťansko-sociální aktivity symbolizované jménem Jana Šrámka a okruhu jeho spolupracovníků, studie reflektující životní dílo tohoto zakladatele ČSL rozšířily záběr o časovou periodu let národní nesvobody, která Šrámek prožil v exilu, a pochopitelně na období let 1945–1948, kdy došlo k obnovení samostatné existence strany. Reflexi pohybu strany v prvorepublikovém politickém a stranicko-politickém systému během času doplnil hlubší pohled na vybrané přidružené organizace, zejména v kontextu zájmu stany o hospodářskou problematiku, o její snahy proniknout do průmyslových oblastí a především podchytit zemědělský venkov. Pokračovatelům, historikům, kteří se zajímají o dějiny meziválečného českého politického katolicismu, zmapoval terén. Dotkl se všech relevantních oblastí a připravil půdu, aby mohli zaplnit detailnější analýzou stranické aktivity jevící se jako „bílá místa“ v dějinách strany.¹³

Podle mého soudu do tohoto okruhu prací je možno typologicky zařadit i většinu Traplových syntetizujících pojednání o českém politickém katolicismu napsaných v posledním desetiletí. Co se nezasvěcenému pozorovateli může jevit jako opakování již řečeného, je ve skutečnosti reinterpretací, doplňováním a zpřesňováním toho, co nebylo možno vyslovit dříve, nebo se s odstupem času podařilo zjistit novým zkoumáním. Proto bych v této oblasti vyzdvihl zejména Traplovu studii *Český politický katolicismus v letech*

¹² TRAPL, Miloš: *Political Catholicism and the Czechoslovak People's Party in Czechoslovakia: 1918–1938*. New York 1995.

¹³ Tento úmysl se zrcadlí v názvu konference připravené Centrem dějin křesťanské politiky na Katedře historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci při příležitosti 90. výročí založení ČSL, na jejíž přípravě a průběhu se prof. Miloš Trapl významně podílel a přednesl na ní úvodní slovo. Srov. MAREK, Pavel: „*Bílá místa*“ v *dějínách Československé strany lidové*. Sborník prací z mezinárodní vědecké konference k 90. výročí založení strany (1919–2009). Olomouc 2009.

1918–1938 vydanou v roce 2008,¹⁴ která de facto „nahrazuje“ monografii z roku 1990. Možná, že bych ji označil i za vyvrcholení jeho úsilí o syntézu látky, kdyby nebyla k dispozici ještě jeho stručnější varianta, která vyšla v letošním roce ve Spolkové republice Německo v knize nazvané *Politický katolicismus v českých zemích. Mezi konzervatismem, demokracií a totalitarismem (1848–1989)*¹⁵ v německém jazyce.

Zcela logicky z Traplova úsilí postihnout dějiny ČSL vychází zájem o některé postavy, jež se zapsaly do dějin českého politického katolicismu. Jejich škálu (pochopitelně ne úplnou a v dimenzích umožněných koncepcí knihy) předložil v kolektivní práci nazvané *Cestami křesťanské politiky*, kterou její vydavatel označuje za biografický slovník k dějinám křesťanských stran v českých zemích.¹⁶ Vybral na třicet postav, jež mu jako badatelé přirostly k srdci, představil a zhodnotil jejich životní dílo. Dokázal, že ovládá dějiny českého politického katolicismu do šířky i hloubky a nejsou mu neznámé ani různé detaily, jak by bylo možno usuzovat z konstrukce jeho příspěvků reflektujících zejména hlavní tendence a linie děje a z většinou úsporně koncipovaného poznámkového aparátu. Nechci spekulovat, která z těchto postav ho zaujala nejvíce, ale je nepochybné, že stálicemi v jeho díle jsou od počátku kněží a funkcionáři ČSL František Světlík (1875–1949) a Jan Šrámek (1870–1956), později i František Hála (1893–1952), shodou okolností všichni pocházející z teritoria střední Moravy. V prvním větším pojednání o msgr. F. Světlíkovi Miloš Trapl po letech opět jako první analyzoval zdánlivě těžko pochopitelný rys uvažování některých lidovců, kteří se v letech velké hospodářské krize třicátých let 20. století ve svých výročí a článcích při hodnocení sociálních poměrů ocitli v blízkosti stanovisek krajní levice a dokonce sdíleli i jisté sympatie vůči SSSR projevující se přitakání myšlenky jeho realistického uznání de iure. Na širší ploše pak Světlíka a jeho činnost reflektoval v rozsahem limitované monografii z roku 2001¹⁷ a je nepochybně škoda, že mnoho zůstalo ještě nevysloveno.

¹⁴ Je otištěna v kolektivní monografii FIALA, Petr – FORAL, Jiří – KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel – PEHR, Michal – TRAPL, Miloš: *Český politický katolicismus 1848–2005*. Brno 2008, s. 171–324.

¹⁵ KONEČNÝ, Karel – MAREK, Pavel – TRAPL, Miloš: *Der politische Katholizismus in den böhmischen Ländern. Zwischen Konservatismus, Demokratie und Totalitarismus (1848–1989)*. Nordhausen 2015.

¹⁶ PEHR, Michal a kol.: *Cestami křesťanské politiky*. Praha 2007.

¹⁷ MAREK, Pavel – TRAPL, Miloš: *Mons. František Světlík (1875–1949). Nástin života a díla katolického politika a novináře*. Olomouc – Rosice 2001.

Zato postava grygovského rodáka Jana Šrámků našla v osobnosti prof. Trapla svého dosud snad nejvýznamnějšího vykladače.¹⁸ Je známo, že už na konci šedesátých let 20. století odvážně upozornil na komunisty zamlžovaný závěr jeho pozemské pouti¹⁹ a shromažďoval faktografický materiál, který využil v roce 1995 při napsání první vědecké (kritické) monografie o Šrámkovi, jež vyšla v olomouckém nakladatelství Danal. V předmluvě k této ne z vlastního rozhodnutí rozsahem poměrně úsporné knížce její autor naznačuje peripetie provázející její vznik v dlouhodobějším časovém měřítku. Je skutečností, že práce čerpající z okruhu církevních a náboženských dějin přijímá sekularizovaná česká společnost s problémy. Proto je nutno ocenit, že ve svém zájmu o katolického kněze Šrámků vytrval a veřejnosti nakonec předložil velmi strážlivý obraz politika a státníka, oproštěný od glorifikací, kladoucí důraz zejména na realie a méně se pouštějící do širšího hodnocení. Autor jakoby si tyto pasáže schovával na novou ediční příležitost, která mu dovolí prezentovat své závěry bez jakýchkoliv omezení. Ta se dostavila možná dříve, než čekal, ovšem její zrod nebyl o nic jednodušší, než v předchozím případě. Úsilí bylo nakonec korunováno úspěchem v podobě vydání už zde zmiňované a citované monografie *Politik dobré vůle* v roce 2013 v prestižním pražském lidoveckém nakladatelství Vyšehrad.

Trapl Šrámků vnímá jako čelného českého politika první poloviny 20. století a označuje ho za nejvýznamnějšího křesťanského politika tohoto období. Poukazuje na základy této osobnosti tvořené pevnou vírou prostupující celou bytostí a všemi aktivitami. Oceňuje Šrámkovu zásadovost, která pronikla i do výběru taktických prostředků, jimiž dovedl mistrně manipulovat při sledování svého hlavního životního cíle, jímž bylo přispět k obnovení duchovních hodnot v národě v křesťanském duchu. Za úhelný kámen Šrámkova politického úsilí označuje obranu demokracie, kterou považoval za nejprospěšnější jak pro katolickou církev, tak pro politický katolicismus a československý stát. Současně jeho úsilí směřovalo k naplnění ideje sociální spravedlnosti, kterou sledoval jako politik, poslanec a státník, v teoretické i praktické sféře.

Největší zásluhou Miloše Trapla v oblasti šrámkovského bádání, které bylo pochopitelně zúročeno také příspěvky publikovanými ve sbornících

¹⁸ Touto charakteristikou samozřejmě nechceme pominout další významné autory, kteří se vraceli k Šrámkovu životnímu dílu a hodnotili je, a při faktické absenci písemné pozůstalosti tohoto kněze jsou jejich svědectví významným zdrojem informací. V první řadě máme na mysli Františka M. Žampacha. Přehled literatury pojednávající o Šrámkovi je obsažen v citované monografii *Politik dobré vůle*.

¹⁹ Srov. KONEČNÝ, Karel – MACHALA, Jan: *Proměny šrámkovské tradice v době polednové*. In: MAREK, Pavel a kol.: *Jan Šrámk a jeho doba*. Brno 2011, s. 448–460.

a časopisech, je objektivní zhodnocení významu tohoto muže a jeho zařazení do širšího kontextu národních dějin. Překonává hranici vidění prizmatem politického katolicismu, příp. církevní historiografie, a nachází mu to místo, jež mu po právu náleží, na základě zhodnocení života a díla poznamenaného převratnou dobou, se všemi úspěchy i omyly.

Prof. Trapla vidím především jako historika českého politického katolicismu, pochopitelně s výše zmíněnou výhradou jeho zájmu o další historická témata. Je proto do jisté míry logické, že občas se jeho zájem rozšiřuje i na oblast církevních dějin, resp. ediční příležitost napomáhá vzniku studií týkajících se katolické církve. Není jich sice mnoho, ale jsou významné tím, že přispívají k dotváření obrazu českého politického katolicismu. Ilustrativně bych uvedl jeho zájem o náboženský profil profesora a pozdějšího prezidenta T. G. Masaryka a jeho poměr ke katolické církvi. Zpracoval několik medailonů biskupů a arcibiskupů (F. S. Bauer, L. sv. pán Skrbenský, A. C. Stojan). Řešil problematiku pozemkové reformy na církevních statcích. Pozoruhodné jsou však především jeho pokusy rekonstruovat proces začlenění římskokatolické církve do nové Československé republiky po roce 1918, které bylo provázáno řadou peripetií. Zdá se mně však, že trvalejší hodnotu má Traplova koncepce vnímání prvorepublikové protikatolické vlny jako české varianty hnutí „Pryč od Říma“,²⁰ fenoménu, který se objevil v Rakousku kolem roku 1900 jako jeden z ohlasů pokusu o prosazení Badeniho jazykových nařízení,²¹ a byl spojen s přestupy věřících mezi církvemi. Jimi se poválečná náboženská a církevní krize u nás sice nevyčerpávala, nicméně toto pojmenování jako symbol je určitě nosné.

Významné životní jubileum prof. Miloš Trapl sice prožívá v „zajetí“ tématu československý exil v Austrálii, jsem však přesvědčen o tom, že problematika českého politického katolicismu není v jeho historické produkci uzavřena a že se k ní bude i v budoucnu vracet. Nelze, než mu k tomu popřát mnoho sil a chuti vytáhnout ze svého osobního archivu za léta nashromážděné materiály a přetavit je do dalších knih, článků a studií. Neméně důležitá je také životní pohoda a zdraví: jak k bádání také o jiných tématech, k pěstování celoživotní záliby ve hře v šachy, tak k podpoře pomalu se zotavující fotbalové Sigmy. Stálá podpora ze strany kolegů a přátel je samozřejmá.

²⁰ TRAPL, Miloš: *Hnutí „Pryč od Říma“*. In: KOUČKÁ, Ivana – PAPAÍK, David (eds.): *Politický katolicismus v nástupnických státech rakousko-uherské monarchie v letech 1918–1938*. Olomouc 2001, s. 13–29.

²¹ TRAUNER, Karl-Reinhart: *Die Los-von-Rom-Bewegung. Gesellschaftspolitische und kirchliche Strömung in der ausgehenden Habsburgermonarchie*. 2. vyd. Szentendre 1999, 2006.

prof. PhDr. PaedDr. Pavel Marek, Ph.D.
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc
Česká republika
e-mail: Pavel.Marek@upol.cz